

**Marijana Tomelić Ćurlin**

**Anita Runjić-Stoilova**

Odsjek za hrvatski jezik i književnost  
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

UDK 811.163.42'282.2'366(497.5 Split)

Prethodno priopćenje

Primljeno: 16.05.2007.

## MORFOLOŠKE JEZIČNE ZNAČAJKE SPLITSKE ČAKAVŠTINE MARKA UVODIĆA SPLIĆANINA

### Sažetak

*U radu su obrađene glavne morfološke jezične značajke splitske čakavštine u tekstovima Marka Uvodića Splićanina (1877. – 1947.). Splitska je čakavština s početka dvadesetoga stoljeća bila pod jakim utjecajem susjednih štokavskih govora pa je grad Split gubio svoje prvobitne čakavske osobine. Kao predlošci za analizu poslužili su tekstovi: Naš bidni tovar, Kun Frane i njegov tovar, Ni ni tovar luda beštija i Štorija jednega tovara. Uz tu životinju vežu se posebni detalji iz života splitskoga težaka. Analiza je obuhvatila morfološke jezične značajke unutar oblika sklonivih, sprezivih i nepromjenjivih riječi. Jezični korpus pokazao je proces međudijalekatske interferencije čakavskog i štokavskog narječja, ikavskočakavskoga s ikavskoštokavskim dijalektom.*

**Ključne riječi:** Marko Uvodić Splićanin, splitska čakavština, štokavizmi, morfološke varijable.

### Uvod

Cilj je ovoga rada izdvojiti morfološke jezične pojavnosti te uočiti proces međudijalekatskog miješanja čakavskog i štokavskog narječja u Splitu, odnosno utvrditi u kolikoj je mjeri Split početkom dvadesetoga stoljeća bio dio čakavskog jezičnog sustava te koliko je štokavoidnih inovacija već tada bilo prisutno u Splitu.

### Metodološke napomene

Analiza istraživanja provedena je u dvije faze:

- a) definiranje korpusa;
- b) izdvajanje morfoloških značajki i njihova analiza.

## Definiranje korpusa

Za jezičnu analizu, kao predlošci, poslužili su Uvodićevi<sup>1</sup> tekstovi: *Naš bidni tovar* (BT), *Kun Frane i njegov tovar* (KF), *Ni ni tovar luda beštija* (LB), *Štorija jednoga tovara* (ŠT).<sup>2</sup> Lako je uočljiva poveznica ovih četiriju priča: tovar koji gradi svijet Ujevićevih junaka pričajući priče o životu malog, običnog, jednostavnog čovjeka.<sup>3</sup>

Za primjere uzete iz tih tekstova uvedene su posebne oznake. Navedeni tekstovi, koji čine istraživački korpus, mogu poslužiti i za jezične analize na drugim razinama (fonološkoj,<sup>4</sup> sintaktičkoj, leksičkoj, stilističkoj).

1 Marko Uvodić *Splićanin* (1877. – 1947.) rođen je u Splitu, kojega je volio i po kojemu je i uzeo nadimak Splićanin. Prvi njegovi tiskani radovi su kazališne recenzije koje je počeo objavljivati 20-ih i 30-ih godina ovoga stoljeća u splitskim listovima. Njegovi radovi izlaze u tada poznatom humorističnom listu *Duji Balavcu*; ubrzo pokreće i svoj humoristični list *Grom*. Već tada Uvodić je jasno zacrtao svoj smjer. Njegovo stvaralaštvo ubrzo je odjeknulo i u drugim listovima: splitskom listu *Novo Doba*, zagrebačkim *Novostima* te tjedniku *Koprive*...Godine 1940. objavljuje *Libar Marka Uvodića Splićanina* koji je odmah po izlasku iz tiska izazvao pozornost čitatelja; 1952. tiskan je *Drugi libar Marka Uvodića Splićanina*; 1957. objavljen je *Izabrani libar Marka Uvodića Splićanina*.

2 Navedeni tekstovi nisu akcentuirani pa se u radu neće označavati akcenti.

3 Oduvijek su se ljudi rugali magarcu, tovaru, a zapravo je najveća uvreda svakom pravom magarcu da neodgojeni i prosti ljudi govore: *glup kao tovar, ružan kao tovar, reve kao tovar, toware jedan*...

4 Jedno od ranijih istraživanja Marijane Tomelić Čurlin obuhvatilo je upravo analizu Uvodićevih tekstova na fonološkoj razini. Izdvaja se najbitnije: u splitskoj čakavštini Marka Uvodića Splićanina određen je razmjerno jednostavan samoglasnički sustav od pet samoglasnika /a/, /e/, /i/, /o/, /u/, a u funkciji slogotvornoga glasa pojavljuje se /r/. Svi su samoglasnici čiste artikulacije. Jaka vokalnost prisutna je u obliku upitno-odnosne zamjenice ča, u genitivnom obliku imenice pas te u oblicima glagola vaze(s)t-. Uvodićeva čakavština donosi i primjere u kojima jaka vokalizacija kao izrazito čakavska tendencija nije imanentna npr. uvik (nasuprot u čak. čestom vavek/vavik), di (čak. djelomično kade/kadi), meni (čak. ponegdje mani/mane), prijedlog u (čak. va/v). Prijevojni lik /e/ nalazi se u korijenu riječi rest i krest. Glavno vokalno obilježje splitskog područja je njegov ikavski refleks jata. Fonem /i/ javlja se dosljedno u korijenskim, tvorbenim i relacijskim morfemima. U suglasničkom sustavu splitskoga govora zabilježena je pojava gubljenja fonema /h/ ili njegova zamjena nekim drugim fonemom. Skup /hv-/ zamijenjen je fonemom /f/. Finalno slogovno /l/ reducirano je u skupini gl. pridjeva radnog m. r. u jd., dok se u skupini imeničkih riječi čuva. Uvodićevi tekstovi poznaju i pojavu vokalizacije finalnog slogovnog /l/ u /a/ u skupini gl. pridjeva radnog m. r. u jd. Osim općejezičnih pojava, pojednostavljivanje suglasničkih skupova očituje se i u slabljenju napetosti prvoga od dvaju suglasnika u suglasničkom skupu. Ono se ostvaruje na istom stupnju unutar kategorije šumnika – zamjenom afrikata i okluziva manje napetim šumnicima frikativima te potpunom redukcijom afrikata i okluziva koji zatvaraju unutrašnji i vanjski slog. Pojava prijelaza /m/ u /n/ sustavno je provedena u imeničkim i zamjeničkim oblicima, pridjevima, brojevima i glagolima. Depalatalizacija /l/ > /j/ svojstvena je splitskom govoru. Splitski dijalekt ima bezvučnu afrikatu /č/ koja odgovara /ć/ i /č/ u standardom jeziku. Rezultati jotacije suglasničkih skupina su: /\*tj/., /\*tčj/ > /ć/ (> /č/); /\*dj/., /\*dčj/ > /j/., /ž/ (> /žj/); /dj/., Stare konsonantske skupine /\*skj/., /\*stj/., /\*skčj/., /\*stčj/ dale su ostvaraj /šč/ (> /ščj/). Bitno obilježje je i nepostojanje zvučne afrikate /ž/ u suglasničkom inventaru. Spominje se i pojava protetskog /j/, rotacizam, asimilacije i disimilacije suglasnika, pojedini navesci itd. U naglasnom se sustavu osjeća jak utjecaj novije štokavske akcentuacije što se očituje u inventaru akcenata: osim tri stara akcenta (kratkoga silaznoga naglaska, dugoga silaznoga naglaska i akuta) prisutna su i 2 nova, štokavska akcenta (dugouzlasni i ktakosuzlasni naglasak).

## Morfološke značajke i njihova analiza

Pri utvrđivanju i analizi morfoloških značajki unutar oblika sklonivih, sprezivih i nepromjenjivih riječi izdvaja se sljedeće:

### Deklinacija

#### Množinski oblici u imenica muškoga roda

Među morfološkim činjenicama bitno je istaknuti u množini jednosložnih imenica muškoga roda neproširenu osnovu. Naime, osnova jednosložnih i dijela dvosložnih imenica muškoga roda u množinskim oblicima nije proširena segmentom /ov/ ili /ev/.

U nominativu množine dolaze kratki oblici jednosložnih imenica:

KF *punči, sini, vrazi;*

LB *rozi;*

Riječ je o posebnosti koja karakterizira čakavske i štokavske govore.

#### Genitiv množine imenica

U genitivu množine svih triju rodova nakon gubitka poluglasa u slabu položaju<sup>5</sup> (prajezičnog /ɛ/ i /ɔ/, odnosno starojezičnog /ǝ/) nije razvijen novi morfem, već se nalazi nulti relacijski morfem u svim trima rodovima. To pokazuju primjeri:

BT *puno godin, za zaštitu životinj, od udarac;*

KF *o trideset (pedeset) godin, nekoliko dan, jema beštij, o svetac, sa crikav, žene su se dozivale s ponistar;*

LB /

ŠT *dosta godin, na vagune pinez, misec dan, pedesetak godin, o plemen;*

I. Lukežić navodi: „...i u ovome je slučaju riječ o preventivnoj vokalizaciji koja priječi nastajanje morfološke homonimije između N jd. i G mn. Imenica muškoga roda: N jd. *to je rukav, dolazi otac* : G mn. *pet rukav, od otac*” (Lukežić, 1998b:128). Autorica dalje navodi: „Ovo je specifično štokavsko rješenje u funkciji zaprečavanja morfološke homonimije u jednom veoma frekventnome i za komunikaciju vrlo važnome obliku: obliku genitiva plurala imenica” (Lukežić, 1998b:128).

U genitivu množine kod Uvodića se u imenica muškoga roda može naći i gramatički morfem /i/. Riječ je o inovaciji koja se odnosi na preuzimanje gramatičkog morfema koji već postoji u sustavu. Morfem se preuzima iz G mn. imeničke deklinacije *i*-osnova ili od /ih/<sup>6</sup> iz zamjeničko-pridjevske deklinacije.

5 Poluglasovi su mogli stajati u jakome i slabome položaju. U jakome su položaju bili kad su bili naglašeni (\*tɛ m ɛ n ɛ) te u slogu ispred sloga s jerom u slabom položaju (\*dɔnɔ). U slabom su položaju bili na kraju nejednosložne riječi (\*synɛ) te u slogu ispred sloga u kome se nalazi puni samoglasnik ili jedan od poluglasova u jakom položaju (\*dɛne) (Damjanović, 2003:60).

6 Morfem /i/ mogao je nastati redukcijom dočelnoga /h/ u relacijskome morfemu. Otpadanje toga suglasnika na početku relacijskoga morfema česta je pojava u pojedinim kajkavskim i čakavskim govorima (Lukežić, 1998a:95).

Navedeno pokazuju primjeri:

BT *deset puti, nekoliko puti, razni općinski oglasi;*

KF *par puti, dosta vitamini;*

LB *desetak (sto) metri, o Francuzi, o pe-šest kili, o rukavi, od dvadeset puti;*

ŠT *o tovari, jema misti;*

I ovdje je riječ o čakavsko-štokavskoj posebnosti, odnosno o pojavi koja se može naći i u čakavskom narječju, kao i u nekim dijelovima štokavskoga narječja.

Nešto je rjeđi genitiv množine na /ov/ (/ev/).

BT *nekoliko korakov;*

U govorima južnoga i dijela središnjega dijalekta čakavskoga narječja nerelacijski se morfem /ov/ ili /ev/ dodaje osnovi imenica muškoga roda samo u genitivu množine dok se u dijalektima štokavskoga narječja nerelacijski morfem dodaje osnovama svih oblika množine, odnosno zadržava se u cijeloj paradigmi (Lukežić, 1998b:129).

### Ujednačeni oblici u D mn., L mn. i I mn. Imenica

U množinskim padežima dativu, lokativu i instrumentalu nastavci svih triju rodova su se izjednačili pa se govori o sinkretiziranim relacijskim morfemima. U navedenim tekstovima to pokazuju primjeri:

za muški i srednji rod

BT *po cipciman, po feraliman, po žnjatiman, s konjiman, s pasiman, s papagalman, tovariman;*

KF *magarciman, prajciman, s kvadriman, tovariman;*

LB *justiman, kliščiman, konopiman, mrciman, težaciman, sa zubiman;*

ŠT *s judiman, s tovariman, sa zubiman, o tovariman, u jušiman;* za ženski rod

BT *opankan, po nogan, po palman, s nogan;*

KF *nogan, opankan, po bigulan, po birarijan, po kafan, po kučan, po lazanjan, po ponistran, sa ženskiman, uzdan, vilican;*

LB *koparan, po kučan, s nogan, s pračan;*

ŠT *po kafan, po kučan, sa ženskiman;*

Prema tome, imenice muškoga i srednjega roda javljaju se s relacijskim morfemom /-iman/, a imenice ženskoga roda s relacijskim morfemom /-an/.

I. Lukežić u članku *Čakavsko u štokavskom govoru Imotske krajine* (2003) navedene ujednačene oblike svrstava u čakavsko-štokavske jezične posebnosti.

U tekstovima su zabilježena i dva lika u imenica muškoga roda s nastavkom /-in/:

BT *po cirkusin* (L mn.);

ŠT *zastupnicin* (D mn.);

### Zamjenica *ča* i njezini oblici

Pripadnost čakavskom, a ne nekom drugom narječju potvrđuje zamjenica *ča*. Oblici ove zamjenice nalaze se u navedenim tekstovima i to kao:

N upitne i odnosne zamjenice za značenje ‘neživo’:

BT *ča ti ga znan ja još kako ga zovedu;*

KF *znate ča ču van reč;*

LB *ka ča je za Kozaka konj, za crnoga Arapina deva, za Bračanina mula, tako je za spliskog težaka... tovar;*

ŠT *pa znaš li ča su pronašli?;*

*čakod/čakog* – neodređene zamjenice za značenje ‘neodređeno neživo’:

BT *da mu uvik čakod;*

KF *da niste čakod zaboravili?, da mu uvik čakod oštrijega;*

LB *padalo bi dikodir čakod š njega;*

ŠT *a ovo su uvik oni koji čakod znadu;*

### Ostale zamjenice

Od ostalih oblika zamjenica izdvajaju se:

pokazne zamjenice

Pokazne zamjenice ‘ovaj’, ‘taj’, ‘onaj’ u nominativu jednine muškoga roda u analiziranim tekstovima glase *oni, ti/oti, ovi*.

Razvojni je put zamjenice *oni* išao: *on̄ + i > on̄i > onyi > \*onii > oni*. Na isti način realizirala se i zamjenica *ovi i ti* (Pliško, 1999:81). Prema tome, temeljnim je oblicima dodavan oblik anaforičke zamjenice, a zatim se /*̄*/ fakultativno produljio ispred /i/ (Lukežić, 1998a:105-106). Navedene pokazne zamjenice pokazuju čakavsko-štokavsku jezičnu posebnost.

O njihovoj deklinaciji te o palatalnim i nepalatalnim nastavcima bit će kasnije riječi.

Ostale pokazne zamjenice javljaju se u oblicima: *onaki, taki, ovaki*.

Prema tome primjeri su u tekstu sljedeći:

KF *onaki, taka, take;*

ŠT *tako, takovo;*

- upitne i odnosne zamjenice

Osim zamjenice *ča* za upitno-odnosno zamjenice spomenut će se samo oblik *kaki* (< ‘kakvi’).

- osobne zamjenice

Od osobnih zamjenica izdvaja se zamjenicu ‘ja’ koja u I ima različite realizacije:

BT, KF, LB, ŠT *s namon;*

KF, ŠT *mnon;*

Osobna zamjenica za 3. lice u G mn. ima realizacije:

BT, KF, LB, ŠT *nji, i* (<'ih');

LB *uza me troje njizi*;

U potonjem primjeru uočava se navezak /zi/ iza nastavka množinskog oblika osobne zamjenice (Lukežić, 2003:21).

- neodređene zamjenice

Od ostalih oblika neodređenih zamjenica koje nismo ranije spomenuli izdvaja se:

- neodređena zamjenica *vas* u značenju 'sav':

KF *on bi onda uzdiga glavu vas kuntenat*;

LB *tovar je nosi vas potribni alat*;

ŠT *i okolo tega stavi vas pojski alat*;

Suglasnička skupina /vðs/ (< /v6s/) razriješana je na način da je poluglas koji se nalazi u slabom položaju, prešao u samoglasnički fonem. Navedena pojava uklapa se u tendenciju jake vokalnosti.<sup>7</sup> Lina Pliško (1999:79) navodi da je pojava karakteristična za sve dijalekte štokavskoga narječja te za južne, središnje i sjeveročakavske dijalekte čakavskoga narječja.

- neodređena zamjenica *nikor* u značenju 'netko' i 'nitko':

ŠT *nikor in iz puplike dobaci, i ka a nikor to u Splitu ne razumi*;

- neodređena zamjenica *kokod* u značenju 'netko':

BT *ma će kokod*;

ŠT *a kokod će reč*;

- neodređena zamjenica *ikor* u značenju 'itko':

ŠT *ne dan da ga ikor tuče*;

- neodređena zamjenica *ništo* za značenje 'neodređeno neživo':

LB *jeman ja za nj ništo sošice*;

KF *a jemali ste ništo šesne beštije?, a ja jeman ovod ništo trave*;

ŠT *jema u svemu temu ništo juskoga*;

Oblik 'ništo' nije štokavski iako ga realiziraju i neki štokavski govori. Štokavcima su svojstveni oblici neodređenih zamjenica složenih s polaznim oblikom *šta* pa oni glase: *išta, ništa, svašta* te samo djelomično i s polaznim oblikom *što*: *nešto/nešta* (Lukežić, 1998b:124). Navedena zamjenica rezultat je razvoja:

(/ni/ + /čð/ > /nič/ > /niš/\* + /to/).

Prema tome, oblik 'ništo' svojstven je i čakavskim govorima.

I. Lukežić navodi: „Zamjenica *ništo* (*ni* + *čb* + *to*) u značenju neodređene

---

<sup>7</sup> Razlikuju se preventivne južnoslavenske vokalizacije (\**sn6ha* > *snaha*) 'slabog' /ð/ koje su priječile nastanak netipičnih suglasničkih skupova te nepreventivne čakavske vokalizacije 'slabog' /ð/ koje se ne javljaju da bi spriječile nastanak netipičnih suglasničkih skupova. Prema tome, o jakoj vokalnosti (nepreventivnoj) može se govoriti kao o izrazito čakavskoj tendenciji (Moguš, 1977:20-21).

<sup>8</sup> Riječ je o rasterećenju sloga i zamjeni najnapetijih šumnih suglasnika, afrikata i okluziva, manje napetim suglasnicima, frikativima.

zamjenice za neživo u govorima kontinentalnih, središnjih i južnih čakavaca nije u izravnoj vezi sa zamjenicom *što* u značenju upitno-odnosne zamjenice za neživo u štokavskome narječju... ” (1998b:124).

### Pridjevi

U komparaciji pridjeva mogući su dvostruki ostvaraji:

fonem /j/ ne otpada iza palatala te ostaje u skupu /šj/ i /žj/

fonem /j/ otpada iza palatala

Oznaka K označava komparativ, a S superlativ.

Navode se primjeri:

BT *brže/bržje* (K), *više* (K), *najteži* (S), *najviše/najviše* (S);

KF *bližje* (K), *dužje* (K), *više* (K), *najviše* (S), *suviše* (K);

LB *podužje* (K), *povišje* (K), *suviše* (K), *više* (K);

ŠT *težje* (K), *više* (K), *najtežje* (S), *najviše* (S);

U tekstovima su zabilježeni i sljedeći ostvaraji:

BT *lipje*;

ŠT *mekje*, *najlipja*, *najlipji*;

U navedenim primjerima riječ je o tvorbi komparativa i superlativa pridjeva kod kojih se nastavak /-ši/ zamjenjuje s /-ji/.

### Brojevi

Što se tiče brojeva u tekstovima je bilo malo potvrda. Od glavnih brojeva donosi se nekoliko potvrda:

KF *pedeset*, *trideset*;

LB *četer*, *deset*, *pe-šest*;

Ima i jedna potvrda za redne brojeve:

BT *prvi*;

Zanimljivi su oblici s posebnim razvojem:

KF *dvanajsti*, *trinajsti*;

ŠT *šesnajsti*;

Prema tome, brojevi 11, 12, 13 do 19 imaju ovakav razvoj:

*-nadeset* > *-nadest* > *\*-nadst* > *-najst* – odnosno *-jst* umjesto *-est* (Tomelić, 2000:112).

U analiziranim tekstovima kod pridjeva, zamjenica i brojeva prevladavaju morfemi palatalnih osnova:

BT *jednega*, *oštrega*, *oštrijega*, *samega*, *tega*;

KF *drugega*, *istega*, *jednega*, *onega*, *ovega*, *tega*;

LB *samega*, *tega*;

ŠT *drugemu, onega, pustega, samega, srodnega, tega;*

S. Vulić smatra pojavu morfema /-ega/ u genitivu jednine zamjeničko-pridjevske deklinacije čakavskom jezičnom posebnošću (2005:14).

Uz morfeme palatalnih osnova /-ega/, u tekstovima su manje zastupljeni primjeri s morfemom nepalatalnih osnova /-oga/.

KF *svakoga;*

LB *biloga, crnoga, razvodnjenoga, slanoga;*

ŠT *juskoga;*

## Konjugacija

### Glagolska vremena

Od glagolskih vremena **prezent** se realizira u svim četirima tekstovima:

LT, KF, LB, ŠT *gledan, iman, mislin radin, pivan;*

Ovakvih je primjera veliki broj pa ih nema potrebe navoditi iz analiziranih te stova. Izdvajaju se glagoli 'jemati' i 'gresti' i njihove paradigme:

BT, KF, LB, ŠT *jeman, jemaš, jema, jemamo, jemate, jemadu;*

BT, KF, LB, ŠT *gren, greš, gre, gremo, grete, gredu;*

Kod glagola 'moći' došlo je do zamjene fonema /ž/ fonemom /r/. Riječ je o pojavi koja je u dijalektologiji poznata pod terminom rotacizam. Inače, promjena /že/ > /re/ u prezentskim oblicima glagola 'moći' redovita je i u čakavskim i u štokavskim govorima.

BT, KF, LB, ŠT *moren, moreš, more, moremo, morete, moredu;*

U 3. l. mn. prezenta u navedenim tekstovima susreću se oblici na /-du/ kao i oblici bez /-du/, odnosno oblici koji završavaju na /-u/.

BT *čedu, davidu, govoru, jemadu, mislu, moredu, nesmidu, okrenu, skaču, skinu, skupu, tuču, tiščidu, udru, uputu, ustavu, vidu, zovedu;*

KF *angažiradu, bidu, čedu, dolazidu, govoridu, igradu, jemadu, moredu, mučidu, navalidu, nesmidu, postanu, puščadu, tičedu, tiščidu, vididu, zaboravu, znadu;*

LB *bidu, govoru, isprobijedu, ležidu, mučidu, pričvrstidu, tučedu, stavjadu, vežijedu, zakrenu, zavežijedu;*

ŠT *angažiradu, bidu, čedu, činidu, govoridu, igradu/igraju, istiu, jemadu, kupujedu, jidu, mučidu, navalidu, očedu, pišu, poznajedu, pucaju, puščadu, razumidu, solu, stimadu, tiščidu, tužu, veselidu, znadu;*

Iz navedenoga proizlazi da se morfem /-u/ javlja na početku onih glagola koji u 3. l. jd. prezenta u standardojezičnoj varijanti imaju morfem /-e/.

Što se tiče morfema /-du/, on nastaje po uzoru na atematske glagole kojima je osnova završavala suglasnikom /d-/ (čd- > ed). Taj je suglasnik zajedno s morfem-



om činio dočetak 3. l. mn. prezenta (ědotǫ>jedutǫ, jedotǫ>jadu/jidu/jedu). Riječ je o morfemu kojemu je prionuo dočetni suglasnik osnove tih glagola. Da bi se izbjegao spoj suglasnika, često se ispred novoga unificiranoga relacijskog morfema uvodi tematski vokal (Lukežić, 1998a:143-144).

U prezentskoj osnovi glagola 'ići' (>\*idti) na granici prefiksalnoga i korijenskoga morfema, ostvaruje se skupina /jd/.

BT *dojde*;

KF *dojde, izajde, najden, najdu, sajдите*;

LB *dojde, izajde, pojde, projde*;

ŠT *dojde, izajde, najde*;

Navedena posebnost karakterizira čakavsko narječje.

**Perfekt** se tvori od nenaglašenoga oblika prezenta pomoćnoga glagola 'biti' i glagolskoga pridjeva radnoga.

LB *je nosi, san se vraća, ni moga, je baci*;

Za **aorist** i **imperfekt** nema potvrda u tekstovima.

Nepostojanje aorista i imperfekta smatra se značajkom čakavskoga narječja.

**Pluskvamperfekt** se tvori od perfekta pomoćnoga glagola 'biti' i glagolskoga pridjeva radnoga odabranoga glagola.

BT *je bi izaša, je bi naprti, je bi uvati, je bi uzja*;

KF *je bi kupi*;

Bitno je spomenuti da se pluskvamperfekt nikada ne tvori pomoću imperfekta zbog toga što imperfekta u govoru nema.

Od budućih vremena pristan je **futur prvi**:

LB *biće, daću, skočiće*;

KF *biće, bićete se, daću, slušat ću, svadit ćemo*;

U nekim primjerima primjećuje se spajanje atoničke riječi (enklitike) s toničkom riječju.

Za **futur drugi** nema potvrde u analiziranim tekstovima.

### Glagolski načini

Od glagolskih načina posebno je važno spomenuti tvorbu **kondicionala prvog**.

Paradigma glagola 'biti' za tvorbu kondicionala u čakavskom narječju glasi: *bin, biš, bi, bimo, bite, bi*. Samo su oblici 1. l. jd., 2. l. jd., 1. l. mn. i 2. l. mn. svojstveni čakavštini u cjelini. U analiziranim se tekstovima nalaze ove potvrde:

BT (ja) *bi čini, bi jema, bi moga... (on) bi naprti, bi pogini, bi uzjeja*;

KF *bismo došli, biste se vraćali, (on) bi kupi, bi piva, bi pusti, bi seja, bi sta, naprti bi, poče bi, reka bi, vidi bi*;

LB (on) *bi da, bi doša, bi dopa, bi dozvoli, bi odi, bi ogriza, povridi bi, zakrenu bi;*

ŠT (on) *on bi govori, on bi posta, oti bi se;*

Samo dva primjera, pokazuju čakavske ostatke u splitskom govoru:

KF *bimo izašli;*

LB *bimo izili;*

Ostali primjeri svjedoče o jakom djelovanju štokavštine.

**Kondicional drugi** u tekstu nije česta pojava:

BT *ne bi bi čini, bi bi pogini;*

**Imperativ** je jednak standardu.

### Glagolski prilozi i infinitiv

**Glagolski prilozi sadašnji** su u analiziranim tekstovima apokopirani.

BT *nejoteč;*

KF *ležuč, smijuč;*

LB *šetajuč;*

ŠT *gledajuč, zavrteč;*

Za **glagolski prilog prošli** nema potvrde u analiziranim tekstovima.

**Infinitivi** su u analiziranim tekstovima apokopirani.

BT *badat, činit, isprobivat, izvršivat, jist, milovat, napisat, obranit, odit, poč, pokajat, posvistit, sarčit, spasit, spomenut, tetošit, tuč, ubit, vezat, zlamenovat...;*

KF *bit, činit, iskat, ispalit, jist, lajat, napojit, obuknut, oštat, otit, poč, reč, revat, skakat, šušnut, tužit, zaboravit...;*

LB *zelenit, mišat, napit se, naprobivat, pridržat, revat, smirit, uzjat...;*

ŠT *činit, doškat, davat, gonit, jemat, kupit, izličit, napravit, odgovorit, poč, postupat, razumit, reč, sidit, skidivat, taknit...;*

Apokopirani infinitivi i glagolski prilozi sadašnji smatraju se čakavsko-štokavskim jezičnim značajkama.

Glagoli druge vrste u infinitivnim sekvencama u većini slučajeva imaju tvorbeni morphem /-nu/ (<no), osim u jednom primjeru u kojemu je refleks /-ni/.

BT *prignut, spomenut;*

KF *obiknut, okrenut, šušnut, uzdignut;*

LB *izvrnut;*

ŠT *taknit;*

Tvorbeni sufiks /-ni/ u infinitivnim osnovama kod glagola 2. vrste pripada čakavsko-štokavskim značajkama dok se tvorbeni morphem /-nu/ koji prevladava u analiziranim tekstovima, ubraja u štokavske posebnosti.

### Nepromjenjive riječi

U ispitivanom govoru izdvajaju se **prilozi mjesta** koji u navedenim tekstovima glase:

BT, KF, LB, ŠT: *onod* ('ondje'), *ovod* ('ovdje'), *tot* ('tu');

LB *ozgar* ('odozgo');

BT *meu* ('među');

Navodi se i nekoliko **priloga vremena** zabilježenih u ispitivanim tekstovima:

KF *prin* ('prije'), *najprin* ('najprije');

BT, ŠT *odmar* ('odmah');

Od **priloga načina** ističe se:

KF *deboto* ('skoro');

U potonjem primjeru uočava se i pojava naveska /r/.

Od **veznika** navodi se potvrda za veznik *ili* koji u navedenim tekstovima glasi *oli*.

Vokal /o/ nalazi se umjesto vokala /i/ u vezniku *oli* (= ili) često i uz otpadanje dočetnoga vokala /i/.

BT, KF, LB, ŠT *oli/ol*;

Zanimljiva je i pojava **veznika** *vengo* ('nego'), odnosno *ven* ('neg') u tekstu ŠT.

**Prijedlozi** ne pokazuju nikakvih posebnosti pa se neće posebno navoditi.

Od **uzvika** navodi se primjer *ala*:

KF *ala di ste višje, vrime je da gremo u poje*;

**Čestice** (riječce, partikule) su rijetke u analiziranim tekstovima, stoga se ni one neće navoditi.

### Zaključak

Marko Uvodić Splićanin uveo je splitski organski idiom u medij pisane riječi te taj njegov zapis ne predstavlja samo unikatno književno djelo u povijesti hrvatske književnosti, već i jezični dokument izvornog splitskog govora. Jezičnom se analizom morfoloških posebnosti u ovim četirima tekstovima potvrdilo mišljenje nekolicine autora koji su upućivali na hibridni karakter splitskoga čakavskoga govora na kraju 19. i na početku 20. stoljeća. Zbog dugotrajnoga dodira i miješanja čakavskoga Splita sa štokavskim stanovništvom, u morfološkom se sustavu jasno ocrtavaju kako čakavsko-štokavske, tako i samo štokavske jezične posebnosti. Sve ovo pokazuje da je splitska čakavština tada bila pod jakim utjecajem štokavskog narječja, odnosno susjednih štokavskih ikavskih govora.

### Prilozi

Tekstovi nisu donijeti u cjelini, već su izabrani samo pojedini dijelovi kao predstavnici pojedinog teksta.

### **Naš bidni tovar**

Niki ga zovedu: osel, niki kenjac, i ča ti ga znan ja još kako ga zovedu. U nas ga zovedu tovar. Kad očeš da čovika uvridiš, i to najviše, rečeš mu da je tovar!

Pomislite, da svak ima jedno ime, i konji, i pasi, i maške i šimje, pa i medvidi (jerbo se po svin cirkusin medvidi zovedu: Marko), a sami je tovar prez imena ...

Kad očeš da čovika uvridiš, i to najviše, rečeš mu da je: tovar! Pomislite, njegovo ime je uvrida za koju te sud sudi. Rečeš li čoviku da je kokoš, oli lav, oli miš, oli fazan, neće ti ništa reć, a rečeš li mu da je tovar, odmar će te tužit sudu ...

Jemaju tovari bit strašno pogrišili, da i je Bog stavi meu najgore beštije. Tovar je ... tovar! ...

I s ovin dosta. Moga bi o tovariman još deset puti ovoko napisat, ma će kokod reć, da ni ovoko ni zasluživalo napisat ... za tovara!

### **Kun Frane i njegov tovar**

U Splitu je do prin rata bilo dosta tovari.

Koja težaška kuća ni jemala tovara? Svaka deboto, a samo ona poboja je jemala konja, a po koja i kar, ma je najviše bilo tovari ...

Pa i ovo ću van reć: oni je moj tovar bi pametan. Furbast je bi, i svi su vrazi bili u njemu, a ja san š njin živi ka š čejadinon, ka da je to čejade jedno. Ja san se š njin razgovara ...

Najprin izutra bi on poče revat, ka da govori: ala di ste više, vrime je da gremo u poje. To je bilo na misto žveljarina. Ja bi onda usta, doša u konobu i udri bi ga par puti nogon u trbuj, ma to ka o dragosti, to je, recimo, ka običaj jedan.

On bi to zna, ma bi isto okrenu glavu, pogleda bi me ka da mi oće reć:

- Je li to: dobro jutro?...

### **Ni ni tovar luda beštija**

Ka ča je za Kozaka konj, za crnog Arapina deva, za Bračanina mula, tako je za spliskog težaka ... tovar. Ni bilo težaške kuće, najskoli u prijašenje doba, koja ni jemala tovara. S tovaron se odilo i na njemu iz poja gonilo sve ča je za kuću, a i za prodaju bilo potribno. Za sve moguće radnje u poju, tovar je nosi vas potribni alat. Najgore je bidnomen tovaru bilo, kad je bilo vrime za polivanje vinograda. Ni mu bilo da je nosi bogzna koju težinu, vengo sto stvari s kojim bi ga naprtili, i ča je sve na njemu nesigurno stalo i visilo, pa bi puton sve često popadalo š njega. I ka da je on za sve to kriv, on bi onda dobro ogriza. Eto, zato je njemu to bilo teško, a gospodar bi uvik jidan odi, jerbo povrj svi oni stvari ča je na tovara naprti, ni on ozgar moga uzjat.

### **Štorija jednega tovara**

Da je tovar luda jedna od najpametnij beštij. Ustanovili su da ako ga ni voja radit, da se pričini ka da je bolestan, ka da ne more odit, a ni mu ništa, pa su ga proglasili

da je simulant. Pomisli! Koja bi to druga beštija znala? A ovi moj, da ti je znat koje je karonjske čudi, koji je muzuvir, inteligenat, sve zna di je ča, i ča jedan put vidi, više nikad ne zaboravi. To je čudo jedno, časve on zna! ...

Da reve li? Asti Mande! Pitaš reve li? I kako, samo ča mi to ne razumimo, pa rečemo da je to revanje, ma to za nji ni revanje, ven je to pivanje. To je za tovara sigurno niko pivanje, on to piva, a sad ću ti odmar kazat i zašto i kako.

Tovar ne piva vengo za jubav. Njegova je pisma samo jubavna. On samo svojoj jubavnici piva, a neće zapivat ni meni ni tebi ...

On ni tašt, skroman je, ne piva za pozu, ka recimo pivac, on piva o srca i u sebi je filozof ...

### *Literatura*

Benzon, S. (1971) Opažanja o čakavštini Marka Uvodića Splićanina, Čakavska rič, 1(1): 77-96.

Damjanović, S. (2003). Staroslavenski jezik. Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada.

Jutronić, D. (1986). Morfološke promjene u splitskom vernakularu, Filologija, 14, 153-160.

Jutronić, D. (2004). Što je ostalo od splitskog čakavskog dijalekta? Riječki filološki dani, 5, 233-245.

Lukežić, I. (1998a) Govori Klane i Studene. Crikvenica, Libellus.

Lukežić, I. (1998b) Štokavsko narječje (Nacrt sveučilišnih predavanja), Radovi Zavoda za slavensku filologiju, 32, 117-135.

Lukežić, I. (2003) Čakavsko u štokavskom govoru Imotske krajine, Čakavska rič, 31(1-2): 5-25.

Magner, T. (1976) Zapažanja o sadašnjem splitskom govoru, Čakavska rič, 6(1-2): 83-93.

Menac-Mihalić, M. (1985) Neki štokavsko-čakavski govorni odnosi. U: Finka B. i Moguš, M. (ur.), Hrvatski dijalektološki zbornik, 7, 1, Zagreb, JAZU, str. 169-172.

Moguš, M. (1977). Čakavsko narječje. Fonologija, Zagreb: Školska knjiga.

Mužinić, Z. (1995) Književno djelo Marka Uvodića, Split, Matica hrvatska.

Pliško, L. (1999) Govor Barbanštine, Magistarski rad, Zagreb.

Tomelić, M. (2000) Splitska čakavština u tekstovima Ivana Kovačića, Čakavska rič, 28(1-2): 71-127.

Uvodić Splićanin, M. (1957) Izabrani libar Marka Uvodića Splićanina, Split, Pododbor Matice hrvatske.

Vidović, R. (1993) Jadranske leksičke studije, Split, Književni krug.

Vulić, S. (2005) Govor Hajmaša u Mađarskoj, Čakavska rič, 33(1-2): 5-31.

**Marijana Tomelić Ćurlin**

**Anita Runjić-Stoilova**

## **MORPHOLOGICAL LINGUISTIC FEATURES IN SPLIT ČAKAVIAN OF MARKO UVODIĆ SPLIĆANIN**

### **Summary**

*This paper elaborates on the main morphological linguistic features of Split Čakavian in the literary work of Marko Uvodić Splićanin (1877 - 1947). Split Čakavian at the beginning of 20th century was under the strong influence of nearby Štokavian idioms so the town of Split had started to lose its primal Čakavian features. Templates for analysis were texts: *Naš bidni tovar* (Our poor donkey), *Kun Frane i njegov tovar* (Godfather Frane and his donkey), *Ni ni tovar luda beštija* (Not even a donkey is a stupid animal), *Štorija jednega tovara* (A donkey's tale). Special details of Split's labourers' lives have been connected with that animal. Analysis includes morphological features within forms of declensional, conjugational and unchangeable words. The linguistic corpus has shown the process of Čakavian and Štokavian interference, that is Ikavian-Čakavian with the Ikavian-Štokavian dialect.*

**Key words:** *Marko Uvodić Splićanin, Split Čakavian, Štokavian, morphological variables.*